

Sammanställd forskning om psykologiska och psykosociala insatser vid sexuellt våld för tre grupper – etiska aspekter



Etik ger stöd i utmaningar och dilemman

- Etiken ger stöd i hantering av utmaningar och dilemman som kan uppstå i forskning och vård. Det kan gälla både förebyggande, utredande och behandlande insatser.
- Etiska aspekter är viktiga att beakta oavsett det vetenskapliga underlagets styrka – men inte minst när kunskapsläget är skralt, det vill säga när det vetenskapliga stödet är otillräckligt.

Etiska aspekter på exemplet psykologiska och psykosociala insatser vid sexuellt våld

SBU har i tre rapporter sammanställt forskning om psykologiska och psykosociala insatsers effekter eller upplevelser efter sexuellt våld för:

- Barn 7 år eller yngre (små barn)
- Vuxna med komplex PTSD (CPTSD, komplext posttraumatiskt stressyndrom)
- Personer med intellektuell funktionsnedsättning

Sexuellt våld enligt WHO

”Varje genomförd sexuell handling, försök till sexuell handling, oönskade sexuella kommentarer eller närmanden, försök till handel eller annan styrning av en persons sexualitet, genom tvång av någon annan, oavsett relationen till offret och oavsett omständigheter, innefattande, men inte avgränsat till, hemmet eller arbetsplatsen.”

Sexuellt våld är ett allvarligt övergrepp

- Att utsätta en person, oavsett ålder, för sexuellt våld utgör ett allvarligt övergrepp som innebär kränkning av integritet, självbestämmande och värdighet.
- Sexuellt våld kan ha negativ påverkan på framtida hälsa och livskvalitet, möjligheter att leva ett tryggt, rikt och självständigt liv.
- Mörkertalet är generellt stort när det gäller sexualbrott.

Risker med att inte göra något

- Risker finns med att inte ge stöd och behandling vid sexuellt våld på grund av att det inte finns vetenskapligt stöd för dessa insatser.
- Insatser eller terapier som används vid andra trauman kan övervägas.

Autonomi: Individens förmåga att fatta beslut om sitt liv

- Autonomin avser individens förmåga att fatta beslut om sitt liv baserat på bland annat egna önskningar, och utan otillbörlig påverkan.
- En persons autonomi varierar i grad och ökar med kognitiv och emotionell utveckling.
- Normen om respekt för autonomi bör tolkas brett och inkludera viljeyttranden från personer med begränsad autonomi, till exempel nyfödda. Den breda tolkningen gäller både som etisk princip och juridisk regel.

Integritet: individens privata sfär

Integritetskränkningar är särskilt allvarliga när individer inte själva kan dra gränserna för sin privata sfär.

Men – principen att respektera andras integritet är relativ så att andra värden i enskilda fall kan väga tyngre. Det kan till exempel vara viktigare för hälsa och framtida livskvalitet att ge insats, samtala om övergrepp och undersöka, trots viss integritetskränkning. Den bör förstås minimeras!

Rättvise- och jämlikhetsaspekter

Avser här i första hand tillgänglighet till, men även delaktighet i vård.

Det kan också handla om högre risk att utsättas för sexuellt våld såsom för flickor och personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Professionsetiska aspekter kan innebära svåra dilemman

Ett generellt och svårt professionsetiskt dilemma är att ge insatser som saknar eller har svagt vetenskapligt stöd alternativt att låta bli.

Insatser med bristfällig kvalitet eller helt oprövade metoder kan vara skadliga och bör ofta undvikas – samtidigt kan vårdbehovet vara både akut och stort.

Beslut måste fattas från fall till fall och vila på bästa möjliga grund – medicinskt, omvårdnadsnärligt, etiskt och juridiskt.

Professionsetiska aspekter: Defensiv vård, ett nytt begrepp

Defensiv vård innebär över- eller underbehandling. Skälen kan bestå i oro för kritik från kollegor/chefer, tidsbrist, osäkerhet, undvika riskabla och komplicerade behandlingar.

Kan innebära att personal undviker att ge vård av oro för att skada

Kan leda till dålig vård, negativa effekter för patienters hälsa, minskat förtroende för sjukvården, ökade och onödiga kostnader.

Professionsetiska aspekter: Offensiv vård

Behovet av offensiv vård kan också nämnas.

Mycket kan göras – viktigt att vård ges och av rätt anledning!

Forskningsetiska aspekter: Oro för ökat lidande vid forskning

Anhöriga, forskare och myndigheter som finansierar och ger tillstånd till forskning oroas för att lidandet för sårbara personer kan öka om de deltar i forskning.

Starka etiska och vetenskapliga skäl finns för att underlätta även för svårt traumatiserade personer att som aktiva forskningspersoner delta i forskningsstudier.

Det är angeläget med stöd samt samtyckes- och samtalsprocesser. Processerna kan behöva utvecklas och anpassas till person och situation.

Referenser och lästips

Länkar till de tre rapporterna:

- Psykologiska och psykosociala behandlingsinsatser för barn 7 år eller yngre som utsatts för sexuellt våld, www.sbu.se/380
- Vård för personer som utsatts för sexuellt våld psykologisk behandling av komplex PTSD, www.sbu.se/381
- Psykologiska och psykosociala behandlingsinsatser för personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsatts för sexuellt våld, www.sbu.se/382

Etik. En introduktion. Statens medicinsk-etiska råd

[https://smer.se/wp-content/uploads/2018/06/Etik.-En-introduktion WEB.pdf](https://smer.se/wp-content/uploads/2018/06/Etik.-En-introduktion_WEB.pdf)

SBU. Valet av insats är ibland ett etiskt vägval. Vetenskap och praxis, November 2021, www.sbu.se/vop2021_19

Tack!